

University of Groningen

Studeren over de grens

Huisman, Gerda C; Smit, (Franck R.H.)

Published in:
 Stad & Lande

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
 Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
 1999

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
 Huisman, G. C., & Smit (1999). Studeren over de grens: Het album amicorum van Peter Baumann. *Stad & Lande*, 8(4), 2-5.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

G.C. Huisman en F.R.H. Smit, 'Studeren over de grens. Het album amicorum van Peter Baumann', *Stad en Lande. Cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen* 8 (1999) 2-5 (i.s.m. F.R.H. Smit).

STUDEREN OVER DE GRENS: HET ALBUM AMICORUM VAN PETER BAUMANN

Onlangs werd op een veiling in Braunschweig een album amicorum aangeboden dat was aangelegd door een Duitse student, Peter Baumann, die in het midden van de zeventiende eeuw in Groningen studeerde. Met steun van de Vereniging van Vrienden van de Universiteitsbibliotheek Groningen kon dit boek voor de UB worden aangeschaft.

Drs. Gerda C. Huisman, hoofd van de afdeling Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Groningen, en drs. F.R.H. Smit, conservator van het Universiteitsmuseum, laten ons kennis maken met dit voor de geschiedenis van de universiteit belangrijke handschrift.

Peter Baumann was afkomstig uit het graafschap Meurs, dat in het gebied van de Nederrijn ligt, net over de Duitse grens bij Kleef en Duisburg. Er kwamen veel studenten uit dit gebied naar Nederlandse universiteiten, in het bijzonder naar die te Leiden. Die relatie met de Republiek is niet verwonderlijk. Meurs was in 1597 door Maurits veroverd en vanaf 1601 was de prins door vererving in het bezit van het graafschap gekomen. Kerkelijk gezien maakte Meurs tot 1610 deel uit van de Nederlandse kerk. Nederlandse vluchtelingen hadden in het graafschap de basis gelegd voor de op het calvinisme gebaseerde gereformeerde kerk. En waar beter dan aan de calvinistische Nederlandse universiteiten konden toekomstige predikanten en juristen voor deze streek worden opgeleid?

De Nederlandse universiteiten stonden zeer goed aangeschreven en wilden maar al te graag ook Duitse jongeren opleiden. De Academie van Groningen dankte aan de komst van studenten uit het Duitse Rijk haar bloeiperiode in de zeventiende eeuw. Zij maakten een derde deel van de studentenpopulatie uit. Het overgrote deel kwam uit het nabijgelegen Oost-Friesland, maar ook uit het Nederrijnse meldden zich enige honderden studenten. Vooral theologie trok veel studenten aan: in de tijd dat Baumann in Groningen studeerde stond de opleiding zeer goed aangeschreven. De basis daarvoor was gelegd door de beroemde Franciscus Gomarus, de rechtzinnige theoloog en de man van de contra-reformatie, die van 1618 tot aan zijn dood in 1641 hoogleraar was geweest. In 1643 volgde zijn leerling Samuel Maresius (1599-1673) hem op. De theologische faculteit was verder bemand met Matthias Pasor (hoogleraar van 1629-1658) en Abdias Widmarius (1645-1668), die beide van Duitse komaf waren. De Groningse universiteit telde in de jaren 1644-1648, toen Baumann er studeerde, dertien hoogleraren, verdeeld over vier faculteiten. Met drie professoraten lag op het onderwijs in de theologie de nadruk.

Van april 1644 tot september 1648 heeft Peter Baumann een album amicorum of 'vriendenlijst' bijgehouden. In speciale boekjes schreven hoogleraren, mede-studenten, bekenden en relaties een bijdrage. Deze traditie leeft heden ten dage nog voort in de poëzie-albums en vriendenboeken.

Het album van Baumann heeft het gebruikelijke oblong-formaat en meet 11 x 17 cm. Het telt 269 papieren bladen en heeft een bruinleren band, die slechts met filetlijnen is gedecoreerd. De snede is verguld en daarin is een schubbenpatroontje gestanst. In het papier is een watermerk aangebracht, dat een narrenkap voorstelt. Reconstructie van dit watermerk is nog niet gelukt, omdat alleen de linkerhelft aanwezig is. Bovendien staan het bovenste en onderste deel steeds op twee bladzijden, aan weerszijden van de vouw. Daardoor is over de herkomst van het papier geen uitspraak te doen. Het narrenkap-watermerk komt overigens zeer veel voor in Nederlands en Duits zeventiende-eeuws papier.

Acht hoogleraren hebben het album van Baumann met een inscriptie verrijkt: de theologen Matthias Pasor, Samuel Maresius en Abdias Widmarius, de jurist Johannes Steinbergen (niet de andere hoogleraar in de rechten, Johannes Conradus Monaeus), de medici Antonius Deusing en Christiaan Perizonius, en verder Tobias Andreae, die Grieks en geschiedenis doceerde, en Jacobus Alting, de hoogleraar Oosterse talen. Niet aanwezig zijn de botanici Petrus Mulerius (overleden in februari 1647) en Henricus Munting, de querulante filosoof Martinus Schoock en de wiskundige Johannes Borgesius.

Zes bladen zijn van een illustratie voorzien: op de eerste bladzijde staat het wapen van Peter Baumann geschilderd. Het stelt een 'Baum mann' voor: een man met een boom over zijn schouder. Gerhardt Berchs von Tuthey uit Moers tekende op fol. 188r met pen een voorstelling van Leda met de zwaan. Op de zwaan rijdt Amor, gewapend met pijl en boog. Een geschilderd wapen op fol. 199r is uitgescheurd. Bij de inscriptie van Udo Bulcus Veenhuussen op fol. 201v-202r staat een schildering van een landschap met bijenkorven en uitzwerpende, opvallend grote, bijen. Twee vrouwen, de ene deugdzaam en lelijk, de andere opgedoft en mooi, staan geschilderd op 203v, naast de bijdrage van Johann Godfried Langenberg, een medestudent uit Bremen.. De Roland van de Hanzestad Bremen is afgebeeld op fol. 249v. Op de pagina daarnaast zien we Fortuna, het wispelturig lot, weergegeven bij de inscriptie van Christianus Herre uit Dessau.

Voordat Baumann in Groningen arriveerde, heeft hij zich te Bremen enige tijd op de theologie en het Hebreeuws toegelegd. In zijn album zijn namelijk in april 1644 twee bladen gevuld door hoogleraren van het Gymnasium Illustre aldaar. De theoloog Balthasar Willius en de Hebraïcus Gerard Hanewinkel prijzen daarmee hun oud-leerling Baumann, die dan op het punt staat Bremen te verlaten. Opmerkelijk is dat slechts een medestudent, de hierboven al genoemde Langenberg, in het album heeft geschreven. Deze inscriptie is gedateerd 28 april 1644. Die datum is opmerkelijk, omdat Baumanns inschrijving als student te Groningen twee dagen daarvoor plaats vond. Waarschijnlijk had Langenberg zijn bijdrage niet af toen Baumann vertrok en heeft hij het laten nabezorgen.

Op 26 april 1644 schrijft Baumann zich als Petrus Baumannus afkomstig uit Meurs (Möersensis) te Groningen in als student in de theologie. Tijdens zijn vier jaar durend verblijf in Groningen heeft hij met landgenoten vriendschap gesloten. In totaal zijn zo'n vijftig inscripties van medestudenten afkomstig. Twintig van hen zijn niet terug te vinden in het inschrijvingsregister van de universiteit. En dat geeft al meteen het belang aan van het album van Baumann. We weten dat studenten zich niet altijd officieel lieten inschrijven, maar in welke mate dit het geval is geweest, kan moeilijk worden achterhaald. Het album laat zien dat op een groep van vijftig er al twintig 'illegale' studenten zijn. De inscripties dateren uit de periode april 1644-november 1648. Alleen al van deze groep zijn er dus gemiddeld per jaar al vijf studenten niet geregistreerd. Vermoedelijk is het werkelijke aantal studenten in deze jaren vele tientallen hoger dan in het inschrijvingsregister staat vermeld. Gemiddeld was de studentenpopulatie in deze jaren dus niet zo'n 250 tot 300 als wel is aangenomen, maar lag het dichter in de buurt van de vierhonderd of zelfs nog meer.

Opvallend is dat Baumann blijkbaar geen andere Nederlandse universiteiten heeft aangedaan. Er zijn geen inscripties die duiden op een verblijf in bijvoorbeeld Franeker of Leiden. Veel studenten uit deze periode waren tamelijk mobiel en bezochten verscheidene universiteiten. Zo niet Baumann, hij vond in Groningen blijkbaar zijn ideale studiestad, bevolkt door land-en streekgenoten en hoogleraren die zijn taal spraken.

In zijn album wordt hij bij herhaling een uitstekende student genoemd. We weten dat hij gedisputeerd heeft onder Maresius. In december 1646 verdedigde hij *De Calice Eucharistico*, ... waarvan de Univesiteitsbibliotheek een exemplaar bezit. Twee vrienden, naar we mogen aannemen, van Baumann schreven daarin een gedichtje op hem, Johann Erhard Coler en Tobias Sellius, die ook een bijdrage in het album amicorum schreven. Twee jaar later disputeerde Baumann nogmaals, nu *De Regula Credendi et justitia christiana*. Daarmee rondde hij in september 1648 zijn studie af.

Als kandidaat-predikant is Baumann in de herfst van 1648 teruggekeerd naar zijn geboortestreek, met de bedoeling daar emplooi te vinden als predikant bij een de van de talrijke kerkelijke gemeentes. De jongste inscriptie is van november 1648 en afkomstig van een zekere Caspar Heitwerdius, predikant in Wesel. Heeft die hem aan een standplaats kunnen helpen? Verder onderzoek moet uitsluitsel geven over het verloop van de carrière van Petrus Baumann.